

Vanwege het verschijnen van *Duivels* werd Dostojewski met vele anderen ter dood veroordeeld, maar de dag vóór de executie werd het vonnis omgezet in tien jaar verbanning naar Omsk, Siberië. Daar leefde hij tussen criminelen en deed de kennis op die hem in staat stelde zijn laatste roman *De gebroeders Karamazov* te schrijven met de diepgang die zich kenmerkt in al zijn werken. Zonder deze ervaringen had Dostojewski zijn zeer complexe *Duivels* al gepubliceerd, tijdens het schrijven waarvan hij de stemmen hoorde van de hoofdpersonen in het boek. Enige ervaring met psychische problemen had hij wel opgedaan, enerzijds bij zichzelf en anderzijds in het contact met randfiguren van de maatschappij en in hoge mate tijdens zijn verblijf in Omsk. Nog steeds kan Dostojewski van binnenuit een inspiratiebron voor psychoanalitici zijn.

Taaie aandacht: lekker!

Bespreking van

Italo Svevo (2008). *Bekentenissen van Zeno*. Amsterdam: Athenaeum — Polak & Van Gennep.

JOS VAN MOSEL

Je kunt een mens alleen maar begrijpen als je weet welk verhaal hij over zichzelf aan zichzelf vertelt. Zoveel had ik van de psychologie al wel begrepen toen ik als student *De bekentenissen van Zeno* in handen kreeg. Over twee jaar is het honderd jaar geleden dat Italo Svevo zijn roman *La coscienza di Zeno* voltooide. In 1964 werd de Nederlandse vertaling van Jenny Tuin gepubliceerd, en in 1974 werd deze herzien. Ik bemachtigde de pocketuitgave. In 2008 voegde H.J.A. Hofland zijn lezenswaardige nawoord toe in de mooie en prettig hanteerbare versie die

Athenaeum — Polak & Van Gennep bezorgde.

In *De Revisor* van 1975 voegt Nicolaas Matsier het Triëst van Svevo toe aan het Dublin van Joyce, het Praag van Kafka en het Cambray van Proust. En gelijk heeft hij! Het boek werd in een survey onder honderd heden-daagse auteurs uit vierenvijftig landen gerekend tot de honderd beste boeken van de wereldliteratuur, zo vond ik op Wikipedia. De roman is geschreven in de vorm van de aantekeningen die de hypochondere Zeno Cosini op advies van zijn analyticus maakt rondom zijn grootste probleem: zijn onvermogen om het roken te laten. Zijn analyticus maakt uit wraak om de afgebroken behandeling het verhaal van zijn patiënt publiek, zo leert ons het Voorwoord. Plaats van handeling is, zoals gezegd, Triëst in Noord-Italië. Het jaar is 1915. De Eerste Wereldoorlog nadert de stad.

Zeno — Italiaans voor 'vreemdeling' of 'buitenlander' (Minerbi Treitel, 1971) — is geen aantrekkelijk mens. Hij is een onsuccesvol zakenman, getrouwd met de lelijke zus van de mooie vrouw die hij aanbidt maar niet kan krijgen. Maar Zeno is me wel sympathiek. Sympathiek geworden moet ik zeggen, door zijn ironie en humor (die veel groter is dan die van Leopold Bloom in *Ulysses* en van Marcel in *À la recherche du temps perdu*). En sympathiek geworden door zijn pogingen tot eerlijkheid.

De verhouding tussen literatuur en de psychoanalytische theorie is innig en wederzijds stimulerend, dat weten we al geruime tijd (Moloney 1972). In *Bekentenissen* wordt niet alleen de analytische theorie, maar ook de analytische techniek vormgegeven. We volgen de gedachten van Zeno, alsof we achter de bank zitten. Die gedachten meanderen en ontwikkelen zich nimmer halsoverkop, maar integendeel altijd met een traag tempo, zoals elke analyticus weet.

Er is dan ook geduld nodig om de verhaallijn te volgen. We lezen over Zeno's rookver-

slaving, de relatie met zijn vader, de manier waarop zijn huwelijk tot stand kwam, de relatie met z'n maîtresse, de relatie met zijn zakelijke compagnon, en ook over zijn psychoanalyse. Maar de verhaallijn is niet het belangrijkste. Dit is een psychoanalytische roman omdat Zeno voortdurend zijn gevoelens, gedachten en gedrag uitgebreid onderzoekt. Het psychoanalytisch luisteren en de 'gleichschwebende Aufmerksamkeit' zijn te herkennen in de gedetailleerdheid waarmee hij zijn herinneringen beschrijft. En vooral, ja boven alles uit, is dit een psychoanalytische roman om de eerlijkheid en de waarachtigheid die Zeno nastreeft. Ook als hij in het boek probeert het met zijn geweten op een akkoordje te gooien, wanneer eerlijkheid en gemakzucht met elkaar in strijd raken. Hij is geen modelmens, maar laat het geregeld afweten en kiest de weg van de minste weerstand: veel goede bedoelingen en falende pogingen. Menselijk, al te menselijk.

Als je geïnteresseerd bent in psychoanalyse, zullen de trage bewegingen van de mind je boeien. En als deze trage bewegingen van de mind je interesseren, dan zal de psychoanalyse je boeien. De taai aandacht die het boek laat zien en vraagt bij het gelezen worden beviel mij goed en smaakte naar meer. Voor mij was deze psychoanalytische roman een ware steppingstone op weg naar mijn bestemming achter de bank.

Italo Svevo is het pseudoniem van Aron Ettore Schmitz. Hij schreef *Bekentenissen van Zeno* in 1923. Het was zijn derde roman. Zijn vriendschap met James Joyce is uitgebreid beschreven (zie onder andere Staley 1964). Svevo vertaalde Freuds *Traumdeutung* naar het Italiaans (Wikipedia). Hij verongelukte in 1928 op 67-jarige leeftijd.

Literatuur

MATSIER, N. (1975). Nooit meer roken. *De Revisor*, 2, 65-70.

MINERBI TREITEL, R. (1971). Zeno Cosini — The

meaning behind the name. *Italica*, 48(2), 234-245.

MOLONEY, B. (1972). Psychoanalysis and irony in 'La Coscienza di Zeno'. *The Modern Language Review*, 67(2), 309-318.

STALEY, T.F. (1964). The search for Leopold Bloom — James Joyce and Italo Svevo. *James Joyce Quarterly*, 1(4), 59-63.

De complexiteit van een eenvoudige man

Bespreking van

André Baillon (1925). *Un homme si simple*. Brussel: Espace Nord.

CHRISTINE FRANCKX

In een kleine, onafhankelijke Bretonse boekenwinkel kwam ik dit boekje toevallig tegen. Het maakte mij nieuwsgierig om de volgende redenen: de auteur, in 1875 te Antwerpen geboren, had in zijn hoedanigheid van journalist tijdens de Eerste Wereldoorlog geweigerd mee te werken met de Duitse bezetter en kreeg daarvoor een uitkering van de Belgische Staat. Vervolgens was hij in 1920 uitgeweken naar Parijs, waar hij verschillende malen opgenomen diende te worden in het psychiatrisch ziekenhuis La Salpêtrière, vermoedelijk naar aanleiding van paranoïde psychotische episodes. Bovendien bleek Baillon ondanks alle moeilijke persoonlijke en historische perikelen toch verschillende literaire prijzen te hebben ontvangen en vermeldde de biografie een passioneel, stormachtig, maar verscheurend liefdesleven. Wat echter de doorslag gaf om het werkje uit 1925 aan te schaffen was het citaat op de achterflap: 'Ce solitaire, cet écorché vif, a fait de sa vie la matière première de son oeuvre': 'Deze eenzaam, deze levend gevilde man, maakte zijn leven